

تفکر انتقادی، نقد و سنجش گری در آموزش

جلسه ششم

دوره آموزشی آموزشکده توانا

سعید پیوندی

دانشگاه لورن (نانسی - فرانسه)

حقوق معنوی

- اختصاص- این مطلب به پروژه توانا مربوط به سازمان E-Collaborative for Civic Education اختصاص دارد و استفاده از آن می بایست با ذکر نام سازمان تهیه کننده انجام شود.
- غیر تجاری- این مطلب برای استفاده های غیر تجاری می باشد و برای هیچ گونه منفعتی بهره برداری نخواهد شد.
- اشتراک- اگر می خواهید هر گونه تغییری در مطلب وارد کنید، شما می توانید حاصل کار را تنها تحت مجوز E-Collaborative for Civic Education منتشر کنید و برای ایجاد بدنه اصلی اطلاعات، این تغییرات را باید با E-Collaborative for Civic Education به اشتراک گذارید.

الگوی شهروندی و نظام آموزشی

□ چه کشوری در دنیا شهروندانی کارآمدتر، موفق تر و با انگیزه تر و فعال تر دارد؟

□ آیا وظیفه اصلی نظام آموزش تربیت نیروی انسانی سربزیر و وفادار به سیاست های رسمی دولتی است یا تربیت شهروندانی است که با یادگیری روش نقد و پرسشگری قادرند چون و چرا کنند؟

□ چه رابطه ای میان **دموکراسی، جامعه مدنی و وجدان عمومی آگاه با نوع آموزش وجود دارد؟**

□ بحث بر سر سمتگری نظام آموزشی و فلسفه راهبردی آن است : تحمیل یک حقیقت به گونه آمرانه و غیر دموکراتیک و یا اجازه شک و پرسش کردن درباره همه چیز.

□ نظام های آموزشی جدید در دنیا از یک قرن گذشته در برابر این پرسش های مهم قرار داشته اند

موضوع و بینار امروز

- تعاریف اولیه
- نقش اندیشه انتقادی و سنجشگری در آموزش و روندهای یادگیری
- چگونگی کاربرد اندیشه انتقادی
- برخورد انتقادی به نظام آموزشی ایران و محدودیت هایی که در یادگیری سنجشگری و اندیشه انتقادی وجود دارد

یادگیری و معنای یادگیری

- انسان تنها موجود زنده ای است که از هنگام تولد ناگزیر به یادگیری برای زندگی در جامعه است
- یادگیری شامل همه عرصه های زندگی انسان می شود
- یادگیری تجربی، یادگیری از طریق خودآموزی، یادگیری از طریق آموزش رسمی، یادگیری از طریق مشاهده و تقلید
- چگونگی، سبک و سیاق یادگیری، کیفیت یادگیری و معنایی که یادگیری برای هر فرد دارد

TAVAANA

www.tavaana.org

تفاوت های مهم میان افراد بر اساس معنای یادگیری

□ پرسش های اساسی : چرایی و چند و چون یادگیری

□ تفکر انتقادی به عنوان یکی از ابزارهای مهم یادگیری هوشمندانه و فردی

□ تفکر انتقادی راهی است برای پرهیز از یادگیری سطحی و یا درک تقلیلی مبتنی بر

دوگانگی های متضاد ساده شده: **خوب و بد، دوست و دشمن، سیاه و سفید، حقیقت و**

باطل

□ یادگیری نسبت گرایي و شکل دادن به نظر شخصی بر پایه تجربه، داده های علمی

و عینی و یا دیگر اطلاعات

ریشه تاریخی واژه اندیشه یا تفکر انتقادی

- واژه اندیشه انتقادی و یا تفکر انتقادی، سنجشگری
- واژه کریتیک (به زبان انگلیسی Critic)، (به زبان فرانسه Critique)، (به زبان لاتین Criticus)، (به زبان یونانی κριτικός Kritikos) به معنای تشخیص دادن، تمیز دادن و یا توانایی داوری درباره چیزی
- تاریخ طولانی استفاده از واژه تفکر انتقادی
- استفاده سقراط فیلسوف پر آوازه یونانی در تجربه این تمدن باستانی از این روش برای پیدا کردن تناقضات درونی یک نظریه و یا گفتمان
- انزوای نقد و سنجشگری در قرون وسطی بخاطر تسلط دگم های مذهبی
- در آموزش عصر جدید تفکر انتقادی به یک روش مهم یادگیری تبدیل شده است (فرانسیس بیکن، کانت، دکارت، فیلسوفان عصر روشنگری...)
- مدرنیته و اندیشه انتقادی

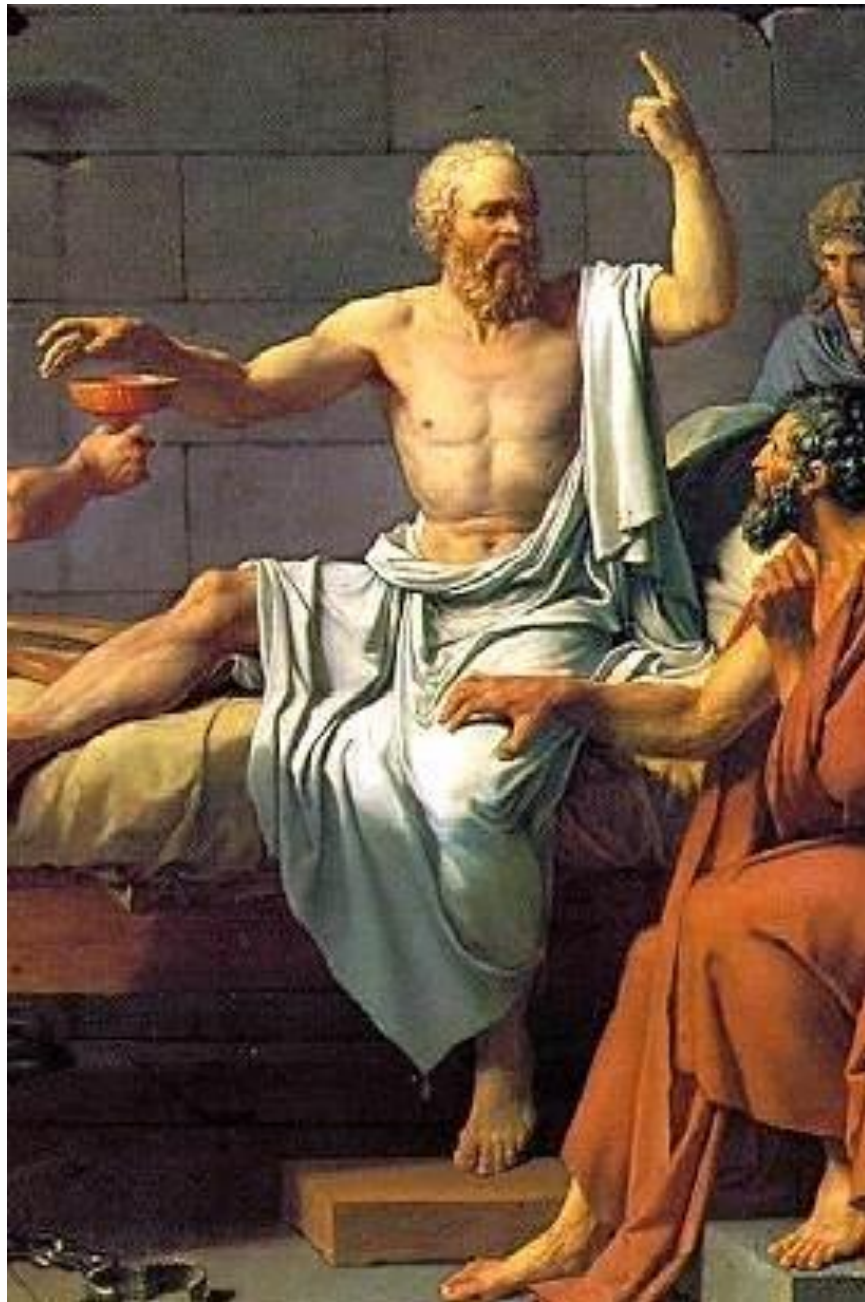
اولین تجربه های آموزش سنجشگرانه در یونان باستان

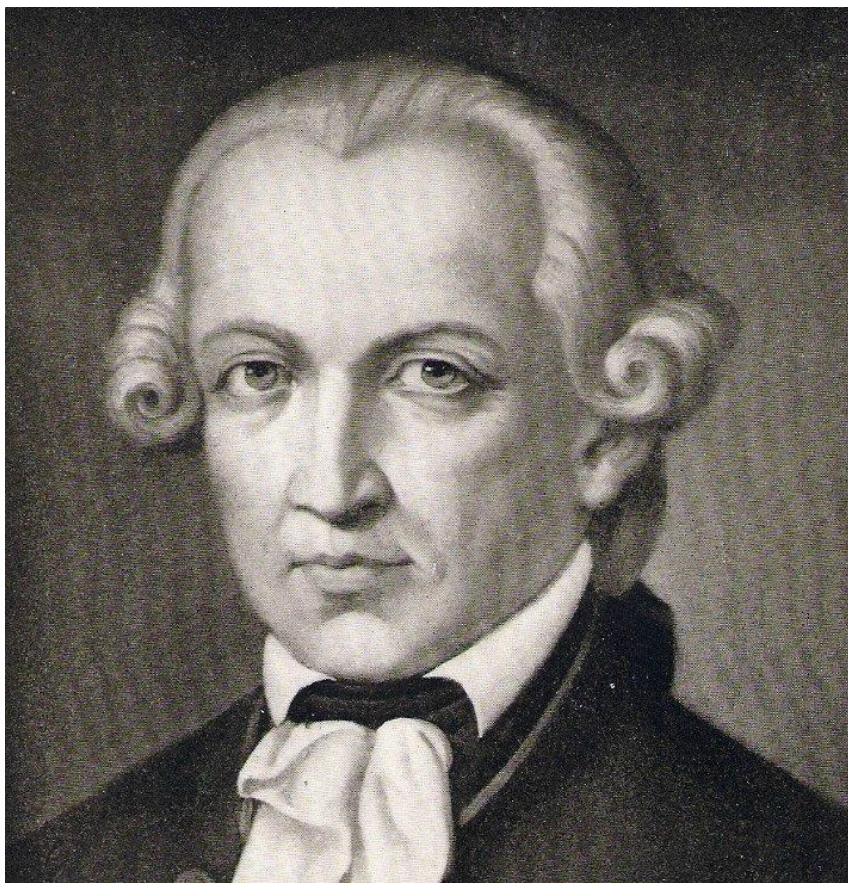

سقراط از پایه گذاران اندیشه انتقادی و سنجشگری

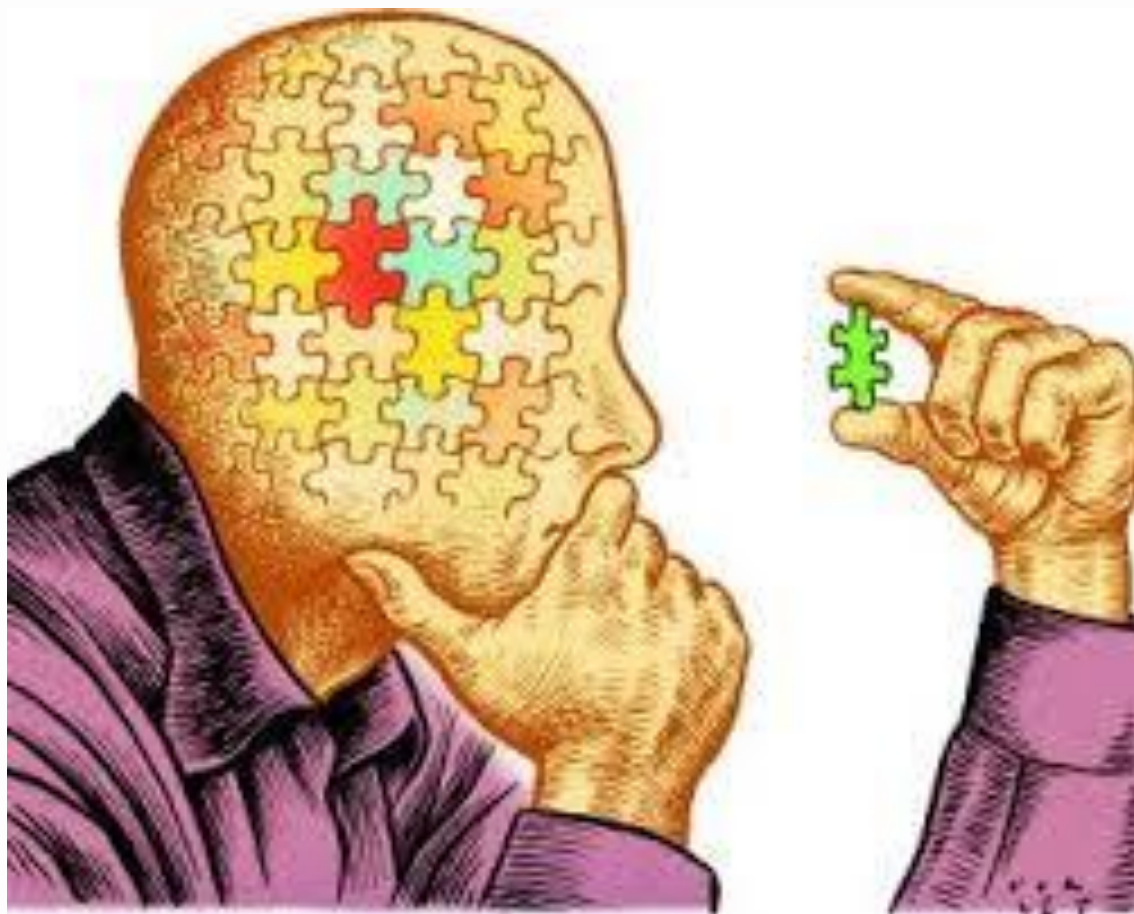

مفهوم اندیشه انتقادی

- اندیشه انتقادی و سنجشگری روشی منطقی ، عینی و سنجشگرانه در برخورد با پدیده ها، نظریه ها، اخبار و داده ها
- بررسی و آزمون منطقی به همراه پرسش کردن درباره یک داده، یک خبر، یک گزاره و یا نظر و عقیده
- به خود اجازه تردید و چند و چون کردن درباره موضوعات و پدیده ها
- این روش شامل فرآیندهای ذهنی تشخیص، تحلیل ، ارزیابی داده‌ها و داوری پیرامون آن هاست

کسب نوعی استقلال در روش شناخت و توانایی در تجزیه و تحلیل
داده ها و امکان داوری مستقل بر پایه روش عینی و منطقی

اندیشه انتقادی به عنوان نوعی سبک یادگیری و برخورد با پدیده ها
و شیوه فعالیت ذهنی و نیز نوعی هوشمندی و بودن در این دنیا

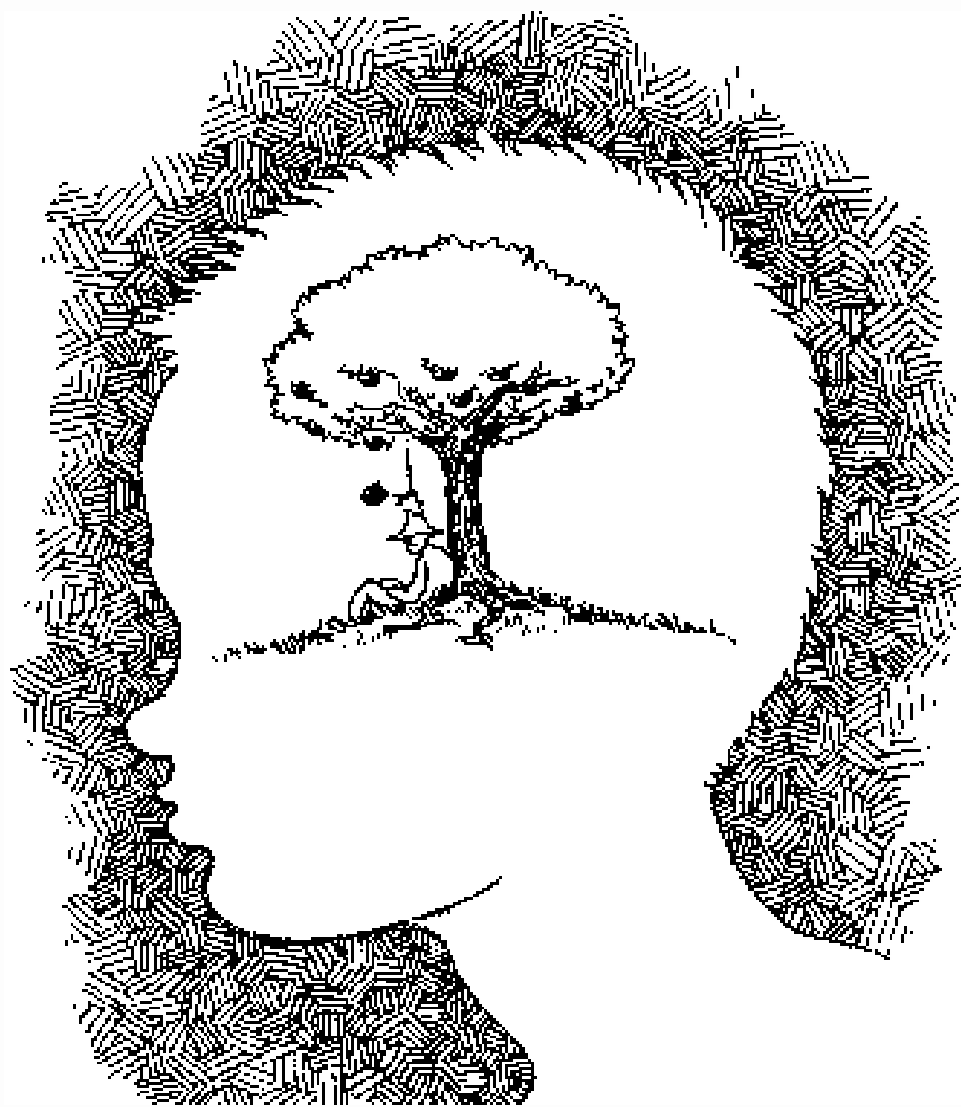

اهمیت اندیشه انتقادی

- اندیشه انتقادی به معنای: خردورزی و دوری جستن از تعصب، اطاعت و تقلید چشم بسته و یا پذیرش کورکورانه داده ها، گزاره ها و نظریه ها
- علاوه بر استقلال فکری، امکان داوری منصفانه، برخورد عینی و تشخیص اعتبار یک داده و یا یک نظریه با کاربست اندیشه انتقادی و روش سنجشگرانه ممکن می شود
- **سنجش و نقد را البته نباید با ایراد گیری و غر زدن یکی گرفت.** تفاوت مهم اندیشه انتقادی و یا سنجشگری با بهانه جویی، ایراد گیری و غر زدن بی پایه در روش بررسی و برخورد با مسائل است

اندیشه انتقادی در خدمت شناخت گسترده، آگاهانه عمیق تر

دو مثال پیرامون کاربرد اندیشه انتقادی

- گزاره علمی
- سونامی نتیجه گرم شدن محیط زیست و ذوب تدریجی یخ های قطبی است ؟
- یک مثال از کتاب های درسی
- در کشور امریکا سالانه بیش از ۸۰۰ هزار نفر ناپدید می شوند که فقط اجساد نیمی از آنان پیدا می شود و از سرنوشت بقیه هیچگاه خبری بدست نمی آید!
- در بعضی از کشورهای اروپایی بیش از نیمی از مردم به سگ هایشان بیش از خانواده شان علاقه دارند! (پیام های آسمانی، سال اول متوسطه، ۱۳۹۲، ص ۳۹)
- نویسنده یا گوینده کیست؟ از چه منابعی استفاده شده است؟ آیا داده ها به اندازه کافی قابل اعتماد هستند؟ آیا از منابع و نظرات گوناگون استفاده شده؟ آیا نظرات مخالف هم بروشنی طرح و بررسی شده اند؟

Japannews

نظام آموزشی و اندیشه انتقادی

- هیچکس با اندیشه انتقادی و توانایی سنجشگری متولد نمی شود
- مطالب درسی و یادگیری اندیشه انتقادی و یا روش های سنجشگری
- پراتیک سنجشگری در روندهای یادگیری و فعالیت آموزشی
- جایگاه اندیشه انتقادی و یا سنجشگری در کار استاد و معلم
- پرهیز از آموزش از بالا و تحمیلی و یک سویه

حق اساسی یاد گیرنده برای چند و چون و پرسش و ابراز عقیده و دانستن چرایی یک گزاره

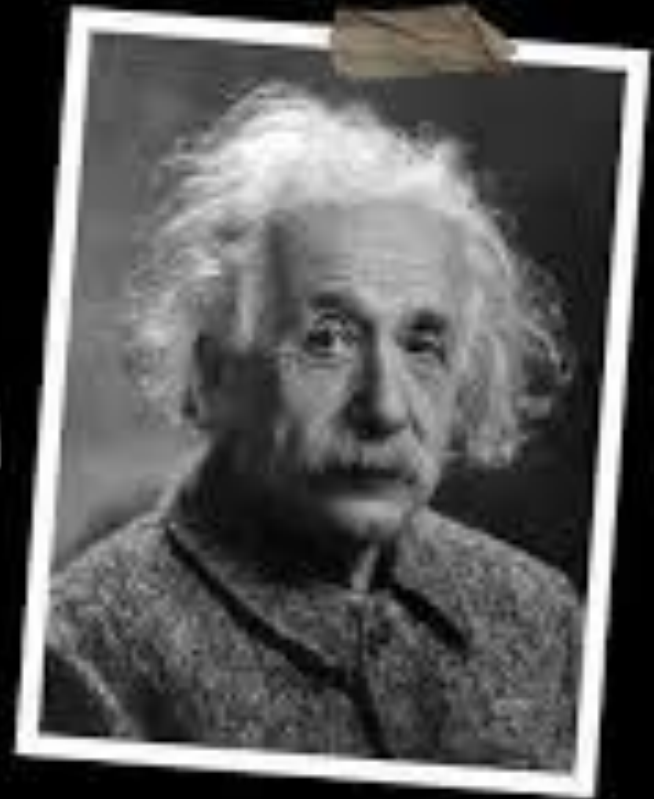

کاربرد اندیشه انتقادی و یا
روش سنجشگرانه در جریان
آموزش به این معنی است که
فرد یادگیرنده در هر سطحی
که باشد حق دارد از پذیرش
آمرانه و چشم بسته یک
گزاره، داده و یا تحلیل و
نظریه خود داری کند

آموزش نه یاد گرفتن حقایق که پرورش ذهن برای
اندیشیدن است (انیشتن)

**"Education is not
the learning of
facts, but the
training of the mind
to think."
-Albert Einstein**

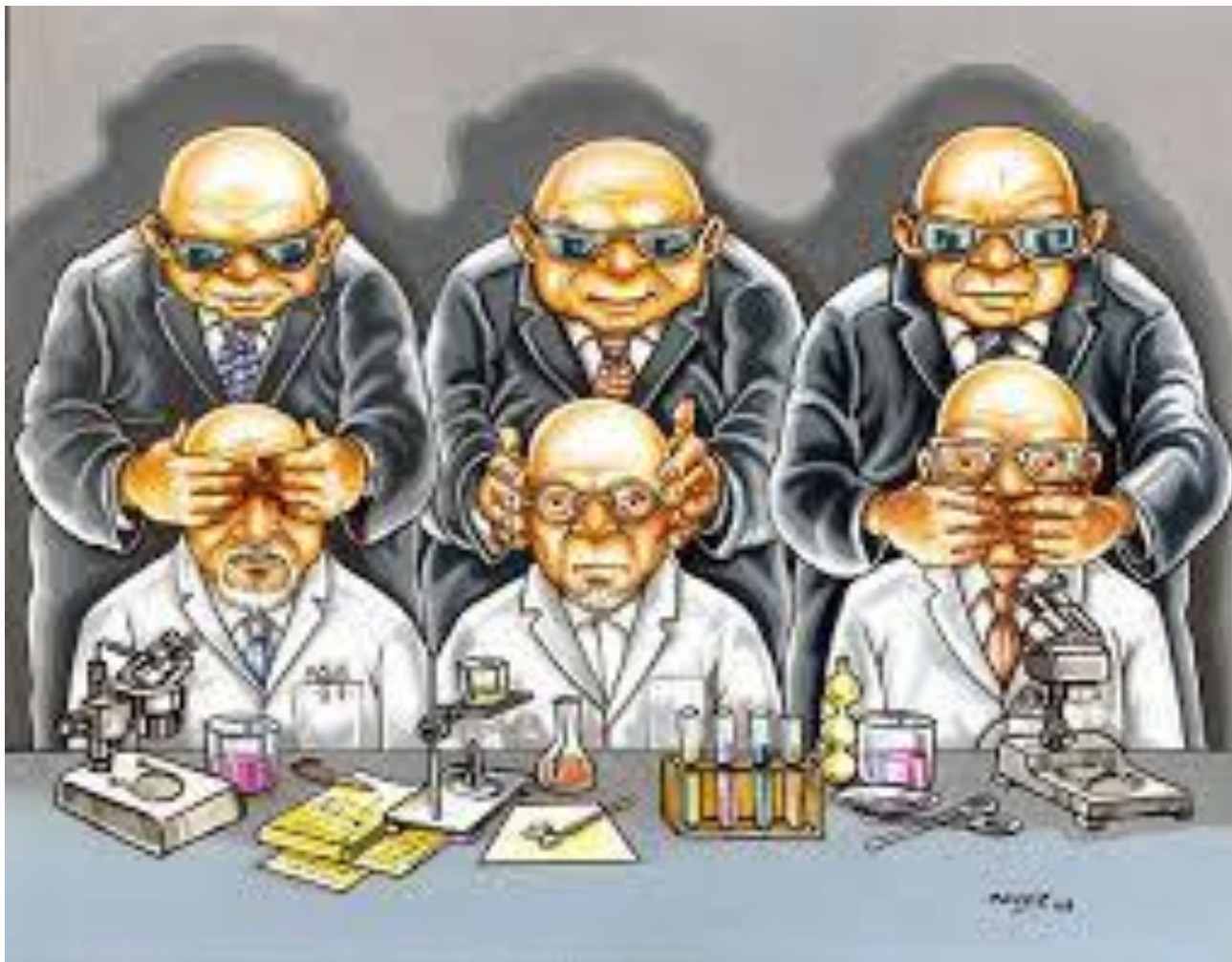

نظام آموزشی مدرن و اندیشه انتقادی

- کاربرد اندیشه انتقادی و روش های سنجشگرانه به عنوان یکی از شاخصه های مهم نظام آموزشی مدرن در مقایسه با نظام های آموزشی سنتی در قرون وسطی
- نظام آموزشی جدید بر پایه گفتمان اسطوره ای و روایات و متون ثابت تاریخی، مذهبی و حقیقت یگانه بنا نشده است
- نقش آموزش به انتقال و یا تحمیل یک گفتمان به نسل جوان فرو کاسته نمی شود. نقش آموزش در یاد دادن شیوه اندیشیدن و یادگیری متناسب با دنیای امروز و روح زمانه
- علم در نظام آموزشی جدید خصلتی ابدی و ثابت ندارد و تمام نشده و تمام نشدنی و در حال تغییر است

در آموزش جدید، دگم ها و انگاره های مذهبی و یا ایدئولوژیک نباید مانعی برای طرح گزاره ها، بحث ها و فرضیه های علمی و برخورد عقاید و طرح پرسش شوند
(سرنوشت تئوری داروین)

نظام آموزشی و یادگیری اندیشه انتقادی

- اندیشه انتقادی، سنجشگری نه رشته تحصیلی است و نه می توان مدرکی برای آن صادر کرد
- نقش نظام آموزشی در یاد دادن این شیوه برخورد به مسائل (روش های آموزشی، محتوی دروس، آزادی عمل معلم و دانش آموز و دانشجو)
- اندیشه انتقادی بتدریج از طریق کاربست به بخشی از روش یادگیری و سنجش مسائل و یا شیوه نگاه و رهیافت تبدیل می شود
- دست یابی به نوعی استقلال فکری و توانایی اندیشیدن مستقل و آزادانه

www.tavaana.org

□ بخش مهمی از پیشرفت علوم در حوزه های گوناگون بر پایه شک علمی، پرسش کردن، قابل رد بودن نظریه ها و دست یافتن به اشتباهات و خطاها از طریق خوانش و روش انتقادی.

□ نقش آزادی اندیشه و عمل و نیز پذیرش خطا

چگونه می توان موضوعی را به گونه سنجشگرانه مورد بررسی قرار داد

□ بررسی فردی و یا جمعی (با مشارکت آزادانه) یک
موضوع

□ امکان دسترسی به منابع گوناگون

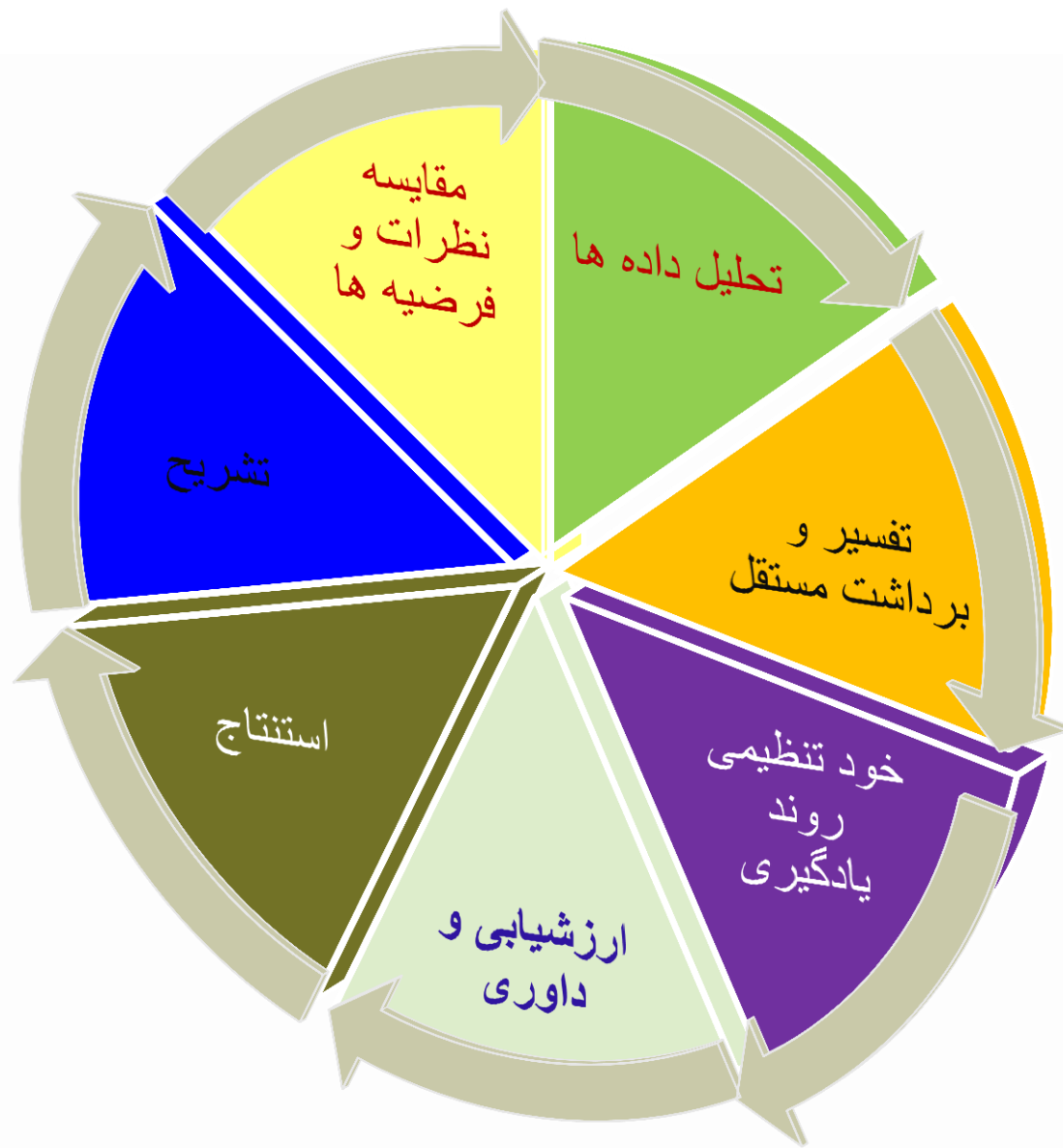
□ آزادی در بیان عقیده، ابراز نظر مخالف و شک کردن

□ یادگیری کار بر روی منابع گوناگون، تشخیص اعتبار
علمی منابع

□ یادگیری نوع برخورد به نظریات و یا تئوری های
گوناگون

□ امکان نقد و برخورد با منابع و یا طرح پرسش ها و
فرضیه های مهم

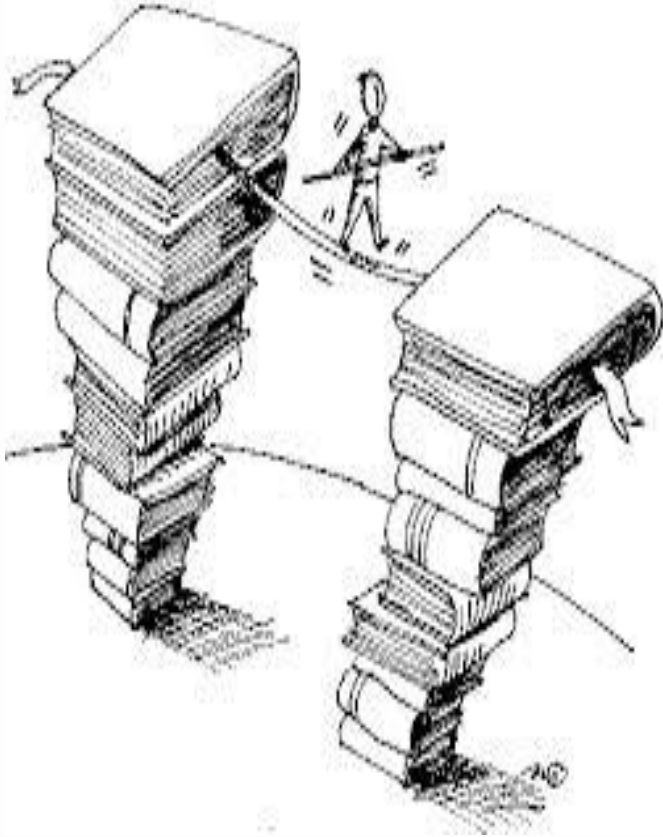

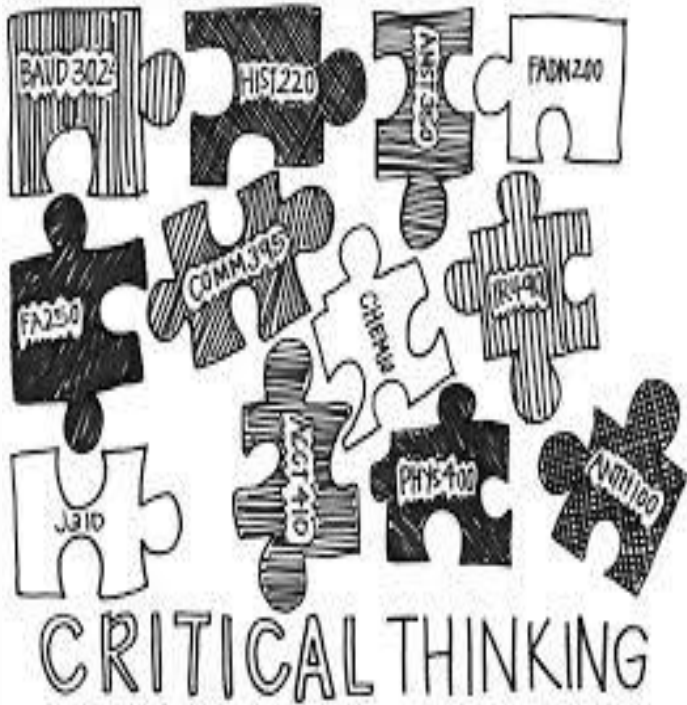
□ پرهیز از تحمیل یک نظریه و دوری
جستن از برخورد همراه با تعصب و پیش
داوری

□ جایگاه پیش داوری ها، باورها، دانسته ها
و دانش فردی و لزوم فاصله گیری انتقادی
از بازنماها و دانسته ها

□ احتیاط علمی، انصاف، پرهیز از یکسو و
مطلق نگری

کاربرد اندیشه انتقادی

- کار بست اندیشه انتقادی یعنی دقیق حساس بودن به کلمات، عناوین، منابع، نویسنده یا نویسندگان، متون و تصاویر، واژه های دارای بار ارزشی، درجه اعتبار یک متن یا گزاره
- کاربرد اندیشه انتقادی اجازه می دهد با هوشمندی، دقت و کارایی بیشتری یک درس، یک متن و یک خبر را بخوانیم و یا گوش دهیم، درباره آن فکر کنیم، به نوعی داوری شخصی عینی و بدون تعصب دست یابیم

اندیشه انتقادی، یادگیری مفاهیم و پدیده های پیچیده

- آموزش باید به نسل جوان یاد دهد این روش را بطور روزمره و طبیعی در فعالیت های ذهنی و عملی خود به کار ببندد
- دانستن یک موضوع و یا تسلط علمی ما را از کاربرد اندیشه انتقادی بی نیاز نمی کند
- یک پدیده یا یک موضوع از چند زاویه مختلف می تواند مورد بحث قرار گیرد فقط یک نگاه و یک برخورد گاه برای درک پیچیدگی های آن کافی نیست (مثال حجاب)

چند اصل مهم برای تمرین اندیشه انتقادی

- استفاده از روش عینی، داده ها و منابع گوناگون (با نظرات متفاوت)
- روش قیاس ساده نمی تواند به جای دلیل عینی مورد استفاده قرار گیرد
- همه نظریه های علمی قابل بررسی هستند
- داشتن نیت خیر و یا مقام و جایگاه گوینده دلیل عینی برای پذیرش چیزی نیست

چند اصل مهم برای تمرین اندیشه انتقادی

- منابع استفاده شده برای اثبات و یا توضیح یک پدیده و یا ساز و کار یک گزاره از اهمیت فراوانی برخوردارند (خبر، پژوهش علمی و دانشگاهی، خبر یک رسانه، مقاله یک خبرنگار)
- **نباید فقط داده هایی را برگزید که همسو با نظر ما هستند**
- تفکیک چیزهایی که باورهای ما را تقویت می کنند و چیزهایی که به واقعیت ها نزدیکند

اندیشه انتقادی، سنجشگری و محتوا و موضوع یک متن، یک موضوع

- گزاره علمی
- متن ادبی
- تحلیل سیاسی و یا اجتماعی
- تبلیغات سیاسی و یا ایدئولوژیک
- روایت و یا یک متن و موضوع مذهبی
- خبر یا داده
- نظر شخصی
- باور خرافی
- تفاوت کار آموزشی، علمی و دانشگاهی با سایر فعالیت ها

کاربرد عملی اندیشه انتقادی

- متن را به دقت خواندن و یا به سخنان فرد گوش کردن
- چگونه متن یا سخنی است؟ علمی؟ تبلیغی؟ خبری؟
- نویسنده یا گوینده کیست؟
- داده ها و فرضیه های اصلی کدامند؟
- هدف اصلی نویسنده و یا گوینده کدام است؟
- از چه منابعی برای تغذیه بحث استفاده شده است؟
- آیا نظرات و یا آرای مخالف هم جایی در نحوه ارائه و استدلال دارند؟
- آیا نویسنده جایی برای نسبی بودن نظر خود گذاشته است؟

برای پاسخ دادن به این پرسش ها باید:

□ نکات قابل قبول، مبهم و بحث انگیز را مشخص کرد

□ به منابع گوناگون دسترسی داشت

□ به نظرات و برخوردهای گوناگون مراجعه کرد

□ به تفسیر و داوری متن و یا گفتار مورد بحث دست زد

□ توانست درباره داوری و تحلیل خود با دیگران گفتگو کرد

مثال از کتاب تاریخ

□ «پس از پیروزی انقلاب مشروطیت، شیخ فضل الله با مشاهده ی نفوذ برخی افراد غرب زده به مجلس و صف رهبری انقلاب، به مخالفت برخاست و خواستار استقرار مشروطه ی مشروعه شد. وی میگفت که انقلاب مشروطه از مواضع خود منحرف شده است و افراد مخالف اسلام در پوشش مشروطه خواهی قصد دارند اندیشه های غربی را جایگزین ارزش های اسلامی کنند... بعدها شیخ فضل الله با مشاهده ی نفوذ افراد طرفدار اندیشه های غربی در مجلس و احساس توطنه برای نفی اسلام و رواج فکر و فرهنگ غربی، بر مخالفت های خود افزود و اصولاً تصویب قانون را در چنان مجلس و نظامی به طور رسمی خلاف شرع اعلام کرد» (تاریخ معاصر ایران، سال سوم دبیرستان، صفحه ۶۸).

منابع؟ نظر تاریخ شناسان گوناگون؟ دلیل اختلاف نظر؟ تبلیغ سیاسی؟ ضد انقلاب مشروطیت و همدست استبداد یا قهرمان مشروطیت؟

نمونه های کتاب های درسی

- آرزوی همه ما این است که انقلاب اسلامی، به انقلاب جهانی حضرت مهدی بپیوندد و همه مستضعفان را از ستم و سلطه قدرت های بزرگ نجات دهد (تعلیمات اجتماعی سال پنجم، ص ۱۳۵)
- مردم ایران با ایمان به خدا هم چنان با دشمنان اسلام مبارزه می کنند (تعلیمات اجتماعی سال پنجم، ص ۱۳۵)
- از جمله این مذهب های دروغین، بابیگری و بهائیگری بود... فرقه بابیه از طرف روسیه و انگلستان مورد حمایت واقع شد. (تاریخ سال دوم راهنمایی، سال ص ۴۲، ۱۳۹۲)
- در همین کتاب در درس مربوط به جنگ دوم جهانی (ص ۷۵) از بمب اتمی در هیروشیما صحبت می شود ولی درباره کشتار یهودیان سکوت می شود

توضیح اداره جامعه؟

«در واقع، رهبری جامعه اسلامی در دست کسی است که شایستگی نمایندگی از طرف امام زمان (عج) را داشته باشد. این نوع رهبری، "ولایت فقیه" نام دارد. پذیرش ولایت فقیه در حقیقت، پذیرش ولایت مکتب اسلام و در نتیجه، ولایت خداست» (کتاب دینی، دوره راهنمایی، سال دوم، ص ۱۰۱)

«اگر حاکم جامعه اسلامی فقیه نباشد، قوانین اسلام در جامعه اجرا نخواهند شد. در نتیجه، جامعه از مسیر تکامل و سعادت خارج می گردد و به فساد و تباهی کشیده می شود. آیا می توانید نمونه هایی از فساد و تباهی را در جوامع دیگر بیان کنید؟» (تعلیمات اجتماعی، سال سوم راهنمایی، ص ۴۹)

«مجموعه معارف و احکام موجود در قرآن، سیره و سنت پیشوایان دین، به گونه ای از جانب خداوند طراحی شده که با مراجعه به آنها می توان پاسخ به سؤال ها و نیازهای جوامع را در همه ی دوران ها به دست آورد» (دین و زندگی، سال سوم دبیرستان، ص ۳۳-۳۴)

اسلامی کردن آموزش و اندیشه انتقادی

- اسلامی کردن نظام آموزشی ایران و سرنوشت اندیشه انتقادی و سنجشگری
- تاثیر دینی کردن نظام آموزشی بر روی روش های یادگیری و محتوی دروس
- ماده دوم در ۱۴ مورد به اهداف آموزش و پرورش در جمهوری اسلامی می پردازد که از آن میان می توان به «رشد فضائل اخلاقی و تزکیه دانش آموزان بر پایه تعالیم عالییه اسلامی»، «تقویت، تحکیم روحیه اتکاء به خدا» ایجاد «روحیه تعبد دینی و التزام عملی به احکام اسلام»، و «ارتقاء بینش سیاسی بر اساس اصل ولایت فقیه» اشاره کرد.
- گفتمان ایدئولوژیک بر پایه حقیقت ثابت در خدمت نظام ارزشی دولت

حقیقت دولتی و یادگیری اندیشه انتقادی؟

- بسیاری از مطالب کتاب های دینی، تاریخ، اجتماعی و یا فارسی بیشتر شبیه تبلیغات حزبی و ایدئولوژیک هستند تا متون علمی با امکان نقد و پرسشگری
- در کتاب های درسی دانش آموز را گاه به پرسش دعوت می کنند ولی چگونه می توان در برابر حقیقت دولتی ابراز عقیده کرد؟

نظام های بسته و اندیشه انتقادی

- نگاه تقلیلی و بسته نظام های ایدئولوژیک
به آموزش
- قایل شدن نقش هدایتگر برای دولت در
آموزش با اهداف سیاسی
- آموزش ابزاری در خدمت تربیت
شهروندان وفادار به نظام سیاسی و افراد
سربهزیر

آموزش مانند کارخانه تربیت افراد شبیه هم و وفادار به نظام سیاسی

□ به آموزش مانند کارخانه ای نگاه می شود که قرار است آدم های شبیه هم از نظری فکری و فرهنگی تربیت کند که به نظام سیاسی وفادار باشند و ارزش های آن را هم بدون چند و چون بپذیرند

□ نظام ایدئولوژیک آموزش را یک بسته حاضر و آماده می داند که از سوی متولیان جامعه به نسل جوان منتقل می شود و وظیفه نسل جوان هم پذیرش این حقیقت دولتی و پرهیز از پرسش پیرامون آن است

دگماتیسم، تعصب و اندیشه انتقادی

- عدم سازگاری باور ایدئولوژیک و یا دگماتیسم (مذهبی و یا سیاسی) با اندیشه انتقادی و سنجشگری
- باور ایدئولوژیک و یا دگماتیسم مانعی برای شناخت عمیق یک پدیده است

➤ یک دانشمند در یک رشته علمی می تواند اندیشه انتقادی به کار برد ولی پیرامون باورهای خود روش سنجشگرانه نداشته باشد، چون و چرا نکند و حتا بسیار متعصب باشد

➤ در زمینه فرهنگی، دینی، ملی: پذیرفتن دیگری و حقیقت های دیگر، مدارا با غیر خودی و نسبی گرایی

آیا باور به دین و ایمان دینی و یا باور به یک ایدئولوژی با روش و فرهنگ سنجشگری و اندیشه انتقادی سازگار است؟

- در یک برخورد کلی تناقض سازمند میان دینداری و ایمان دینی با کاربست اندیشه انتقادی وجود ندارد
- اما ایمان کور به یک گزاره یا یک روایت تاریخی و یا پدیده اجتماعی کاربست اندیشه انتقادی را بسیار دشوار می کند
- اگر موضوع بررسی به حوزه دین مربوط شود ایمان و تعصب دینی می تواند به مانعی جدی در به کارگیری روش سنجشگری و اندیشه انتقادی شود
- روایت های دین بسیار متفاوتند و برداشت یکسانی از امر دینی وجود ندارد

تعصب سیاسی و یا دینی

باورهای فردی و اندیشه انتقادی

- رابطه میان باورهای مذهبی، سیاسی، فرهنگی و یا ایدئولوژیک فرد با موضوع بررسی و داوری
- شرط بررسی عینی و نقادانه
- برای یک مارکسیست نقد مارکس و یا تجربه یک حزب مارکسیستی کار آسانی نیست

کنشگری و اندیشه انتقادی

- کسانی که مقلد و دنباله روی استاد و مرشد و راهنمای فکری هستند تسلیم حقیقتی می شوند که دیگری برایشان تعریف کرده است
- گاه بسیاری از متفکران برجسته دنیا در بخش هایی از زندگی خود با ایمان آوردن به این یا آن ایدئولوژی از داوری نقادانه حوادث و مسائل باز ماندند
- این سخن به معنای نفی تعهد اجتماعی و شرکت در مبارزات اجتماعی نیست. تعهد و مشارکت نباید جای خود را به ایمان کور و بسته ایدئولوژیک دهد. بحث بر سر مشارکت آگاهانه و هوشیاری سنجشگرانه است از طریق نبستن دیدگان خود
- **تعصب و باورهای فردی نباید بصورت پرده ای ضخیم برای ندیدن واقعیت ها تبدیل شود**

تفکر انتقادی و روش سنجشگری و جامعه شهروندی و دموکراتیک

□ برخورداری از جامعه ای که شهروندان آن دست به مشارکت آگاهانه می زنند، در برابر آسیب های اجتماعی واکنش نشان می دهند برای رعایت دموکراسی و حقوق بشر و وجود یک عرصه عمومی مشارکتی و آزاد اهمیت قائل هستند بدون شهروندانی که با اندیشه انتقادی آشنا باشند میسر نخواهد بود

□ برخورد با مسائلی مانند خشونت در اشکال گوناگون آن، تبعیض، بی عدالتی، بی احترامی به حرمت انسانی، احترام به قانون توسط شهروندان آشنا با اندیشه انتقادی و سنجشگری

حقوق معنوی

- اختصاص- این مطلب به پروژه توانا مربوط به سازمان E-Collaborative for Civic Education اختصاص دارد و استفاده از آن می بایست با ذکر نام سازمان تهیه کننده انجام شود.
- غیر تجاری- این مطلب برای استفاده های غیر تجاری می باشد و برای هیچ گونه منفعتی بهره برداری نخواهد شد.
- اشتراک- اگر می خواهید هر گونه تغییری در مطلب وارد کنید، شما می توانید حاصل کار را تنها تحت مجوز E-Collaborative for Civic Education منتشر کنید و برای ایجاد بدنه اصلی اطلاعات، این تغییرات را باید با E-Collaborative for Civic Education به اشتراک گذارید.